

Проф. др Мирослав Милосављевић
Факултет за правне и пословне судије
„Др Лазар Вркатић“, Нови Сад
m.milosavljevic-ns@hotmail.com

UDK 336.717
Прегледни научни рад
Примљен: 15. 12. 2013.
Одобрен: 31. 12. 2013.

ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ МЕНИЦЕ СА ПОСЕБНИМ ПОГЛЕДОМ НА ОДРЕЂИВАЊЕ МЕРОДАВНОГ ПРАВА

САЖЕТАК: Од свог настанка, до данашњих дана, функција менице је мењана и допуњавана. Најпре је била средство за размену домаћег новца за инострани новац и на тај начин су се штитили пословни људи на несигурним путевима по којима су се кретали у току обављања својих послова. У наредном периоду меница је постала средство плаћања, а потом и кредитно средство. Купац који није имао могућности да одмах плати цену робе коју је купио издавао је меницу која је доспевала и била наплатива после одређеног временског периода, и на тај начин је одлагао намирење своје обавезе за неколико недеља или месеци. Фактички дужник је био кредитиран, од стране продавца, на одређено време. Са развојем трговине меница је постала апстрактна хартија од вредности и губи везу са основним послом који представља основ за њено издавање. У току свог развоја мењала се менична форма, од захтева да сви њени елементи буду исписани истим мастилом и истим рукописом, до „бланко менице“ која у моменту издавања, вољом самог издаваоца (трасанта), не садржи све меничне елементе, и која се предаје меничном повериоцу (ремитенту) са овлашћењем да је касније попуни у складу са споразумом који је постигнут са повериоцем. Због особина менице важно је да се прецизно утврди и сагледа меродавно право које ће се применити на ту хартију од вредности, како би се избегли спорови који могу да настану у пракси, и то почев од њеног издавања све до њене доспелости и наплате. У раду се анализирају опште карактеристике менице и посебно проучава меродавно право које се примењује на ту новчану хартију од вредности.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *хартија од вредности, меница, форма, способност, меродавно право.*

Увод

У нашем и међународном праву меница представља хартију од вредности.

Хартије од вредности се дефинишу као писмене исправе којима се њихов издавалац обавезује да испуни преузету обавезу, која је уписана у тим исправама, имаоцима тих исправа. Хартија од вредности, у генералном смислу, обухвата већи број исправа са различитом садржином и различитим функцијама.

У раду ћемо изучити опште карактеристике менице, као значајне хартије од вредности која се користи као средство плаћања и средство обезбеђења плаћања.

Појам и особине менице

У нашем праву меница није дефинисана, првенствено из разлога што има више врста меница које имају своје особености и није могуће за све њих наћи заједнички именоватељ који ће у потпуности исказати њихове специфичности.

У правној теорији постоји низ дефиниција менице, које обухватају најзначајније карактеристике те хартије од вредности. Навешћемо неке.

Проф. Јанковец наводи да је меница хартија од вредности којом се њен издавалац безусловно обавезује да ће он сам, или – по његовом налогу – треће лице одређено у меници, исплатити наведеном повериоцу у меници, или по његовој наредби, износ новца на који меница гласи, и то у одређено време и на одређеном месту.¹

Проф. Васиљевић указује на то да правна теорија дефинише меницу као писмену исправу са својством хартије од вредности којом се њен издавалац безусловно обавезује да исплати одређену суму новца (сопствена меница), или да то по његовом налогу учини одређеном, означеном кориснику или лицу по његовој наредби, и то у одређено време и на одређеном месту (трасирана меница).²

¹ Ивица Јанковец: *Привредно право*, ЈП Службени лист, Београд, 1999, стр. 665.

² Мирко Васиљевић: *Трговинско право*, Центар за публикације Правног факултета у Београду, 2006, стр. 371.

Меница садржи опште особине хартија од вредности и посебне особине подврсте хартије од вредности по наредби.³

Најзначајније опште особине, тј. карактеристике, су формалност, имовинско право, инкорпорација и преносивост (негоцијабилност).

Формалност значи да је за постојање менице потребно сачинити писмену исправу која садржи елементе који су прописани законом и да без писмене исправе не могу постојати хартије од вредности.⁴ Дакле, послови у вези са хартијом од вредности су по самом закону формално-правни послови и формалност се не огледа само у писменој форми већ и у обавезном садржају који има хартија од вредности.⁵ Формалност чини и то што је законом одређено које се радње могу вршити са хартијама од вредности и на који начин.

Да би се једна писмена исправа сматрала хартијом од вредности неопходно је да се односи на обавезу имовинско-правног карактера, која имаоцу хартије од вредности, који ју је стекао у складу са законом, даје неко имовинско право (пре свега новчано потраживање као код менице). Поједини аутори, са правом, сматрају да је имовинско-правни карактер тај елеменат који чини да се разликују хартије од вредности од других исправа, као што су: уверење о дипломирању, разни изводи из матичних књига (рођених, венчаних, умрлих, држављана).⁶ Професор Рајчевић наводи да у хартије од вредности не спадају ни исправе које се односе на неко грађанско право, које служе доказивању тог права, као што су товарни лист у већини случајева, признаница о дугу и сл.⁷

Инкорпорисаност значи да је неко имовинско право, као што је: новчано потраживање, потраживање у роби и сл., уграђено у хартију од вредности. Везаност инкорпорисаног права за постојање хартије од вредности значи да је законити ималац хартије од вредности истовремено и титулар права на која се она односи.

Наведена карактеристика указује на то да се право из хартије од вредности не може реализовати без поседовања писмене исправе. Проблем настаје у ситуацији кад хартија од вредности нестане по

---

³ Исто.

⁴ Марко Рајчевић: *Пословно право I*, Правни факултет у Бањој Луци, 2007, стр. 358.

⁵ Ивица Јанковец: *Привредно право*, стр. 640.

⁶ И. Јанковец и М. Васиљевић, исто.

⁷ Марко Рајчевић, исто.

било ком основу (услед крађе, губитка, елементарне непогоде и сл.). Када нестане хартија од вредности, тада је престало и право из те хартије. У таквој ситуацији мора се тражити да суд изврши амортизацију те хартије од вредности на такав начин да амортизациона исправа, коју је издао суд, замењује изгубљену хартију од вредности и има лац амортизационе исправе ипак може да оствари права која су била уписана у хартији од вредности која је нестала.

Преносивост (негоцијабилност) подразумева да се хартије од вредности могу лако преносити са једног титулара на друго. Преносом хартије од вредности преноси се и право из те хартије, и обрнуто – преносом права које је уписано на хартији од вредности преноси се и хартија од вредности. Пренос једног права аутоматски производи и пренос другог права.

Већ смо указали на то да меница, поред општих особина хартија од вредности, садржи и посебне особине подврсте хартије од вредности по наредби, на шта ћемо посебно указати у наставку рада.

Најзначајније посебне особине менице огледају се у следећем:

- меница је облигационо-правна хартија од вредности;
- меница је хартија од вредности по наредби на основу закона;
- меница је апстрактна хартија од вредности;
- меница је формална хартија од вредности;
- меница је презентациона хартија од вредности.

Меница је облигационо-правна хартија од вредности чија је тражбина у новцу а не неком другом потраживању имовинско-правног карактера, као што је потраживање робе и др.

Меница је хартија од вредности по наредби на основу закона, што значи да је име корисника менице (ремитента) уписано у меници и да он има овлашћење (по закону) да својом наредбом одреди и неко друго лице као корисника менице. Дакле, меница има својство хартије од вредности и ако у њу није унета клаузула „по наредби“, за разлику од неких других хартија од вредности, као што су складишница или коносман, које постају хартије од вредности тек када се у њих унесе клаузула „по наредби“. Постоји изузетак, када се меници може ускратити својство „хартије од вредности“, и то уколико њен издавалац (трасант) или корисници унесу тзв. „ректа клаузулу“, која гласи „не по наредби“. Наведена клаузула се наводи када издавалац

или корисници желе да искључе даљи пренос менице и претворе је у хартију на име.

Меница је апстрактна хартија од вредности. Та особина указује на то да се из менице не види основни посао поводом кога је издата меница, као што је то случај код каузалних хартија од вредности (контосман, складишница и др.), у којима је назначен претходни посао који је основ за издавање те хартије.

Меница је формална хартија од вредности, што указује на то да меница увек има облик писмене исправе и да се све меничне радње спроводе у писменој форми, као и да мора садржати све битне меничне елементе. Наведена форма је неопходна како би се избегли могући спорови. У правној теорији и судској пракси је општеприхваћен став да није обавезно користити менични формулар да би меница била пуноважна и да менични формулар служи само да би се избегли пропусти приликом издавања менице и каснијих меничних радњи.⁸

Меница је презентациона хартија од вредности, што значи да је менични поверилац дужан да поднесе повериоцу меницу када она доспе како би наплатио одговарајући новчани износ. Уколико то не учини неће моћи да оствари своје право које је означено у меници.

Управо због наведених особина менице важно је да се прецизно утврди и зна меродавно право које ће се применити на ту хартију од вредности.

Недоумице у погледу тога које ће се право применити, тј. које је меродавно право за меницу, могу довести до нежељених последица, које се, најчешће, огледају у томе што она не производи правно дејство, те се не може наплатити одговарајући новчани износ.

Посебан проблем ствара, приликом издавања менице, њена различитост у систему англосаксонског и континенталног права у овој области. Наведене разлике се огледају нарочито у активној и пасивној меничној способности, у погледу форме, те права и обавеза које из ње проистичу.

Наведене разлике намећу потребу да се примене оне колизионе норме којима ће се регулисати сукоби закона код менице.⁹

---

⁸ Milan Bartoš i drugi: *Менично и чековно право*, Београд, 1974, стр. 30; према: Ивица Јанковец: *Привредно право*, стр. 672.

⁹ Тибор Варади и други: *Међународно приватно право*, Службени гласник, Београд, 2008, стр. 429.

Способност издавања менице (пасивна менична способност)

Када посматрамо меничну способност уопште, уочавамо да нарочито постоји проблем утврђивања пасивне меничне способности. Пасивна менична способност је способност преузимања меничних обавеза Пасивна менична способност, тј. способност да се изда меница, је веома значајна за сигурност у пословању.

Такође, од изузетне важности је, поред пасивне меничне способности издаваоца менице, и способност других меничних дужника, тј. способност индосанта, авалисте и других који преузимају меничне обавезе.

Пасивна менична способност се различито схвата у националним правима. Одговарајућом међународном конвенцијом¹⁰ утврђено је да се пасивна менична способност, тј. способност за издавање менице, утврђује према националном закону земље меничног дужника.

Неспорно је да се питање способности за издавање менице (пасивне меничне способности) цени према праву државе чије је лице које преузима меничну обавезу. Дакле, сматра се да је менични обвезник менично способан уколико је способан према закону државе којој припада издавалац менице (*lex nationalis*). Уколико издавалац нема способност према *lex nationalis*, тада се менична способност цени према праву земље у којој је обавеза преузета (*lex loci contractus*).

Када се ради о способности издавања менице (пасивној меничној способности), у пракси се појављује проблем који се огледа у томе што се у једној групи права сматра да је национални закон физичког лица закон земље држављанства, док се у другој групи права (као у англосаксонском праву) под националним законом подразумева закон земље домицила меничног дужника.¹¹ Посебан проблем постоји када се утврђује способност за издавање менице оних лица која немају држављанство или имају два или више држављанстава.

У различитим правима постоје различита решења за одређивање националног закона правних лица. У неким правима се полази од места оснивања правног лица, у другим правним системима полази

¹⁰ Женевска конвенција о сукобу закона код менице.

¹¹ Јелена Вилус и други: *Међународно привредно право*, Правни факултет, Нови Сад, 2008, стр. 527.

се од њихових седишта, код трећих је меродавно место пословања, а ако правно лице има више пословних центара – полази се од места претежног пословања итд.

Када је у питању менична правна и пословна способност, било да се ради о активној или пасивној, *lex nationalis* упућују на општа правила грађанског права и на тај начин се изједначује менична са општом правном и пословном способношћу.

Ту се примењује институт узвраћања и упућивања на даље право. Заправо, прихвата се теорија највеће меничне обавезе, према којој се сматра да је менично способан онај менични дужник који нема ту способност према националном закону, али је има према закону земље у којој је преузео меничну обавезу.¹²

Питање форме меничних обавеза

Законом о меници утврђено је да ће се облици меничних радњи ценити према праву државе где је радња предузета,¹³ тј. према правилу *locus regit actum*. То правило је општеприхваћено.

Наведена колизиона правила примењују се у изворном облику, без било каквих допуна, када је у питању облик меничног протеста, нотификација, акцептирање, индосирање или неке друге меничне радње које је потребно предузети у циљу извршења или очувања меничних права.

Менични протест представља поступак на основу кога ималац менице утврђује да је његов покушај извршења меничних радњи остао неуспешан. Менични протест је услов за вршење регресних права имаоца менице. Протест може бити због неакцептирања менице, због недатирања акцепта, због неисплате менице или протестних трошкова.¹⁴

¹² Наведена теорија прихваћена је и уграђена у Закон о меници из 1946. године (који се примењује у Републици Србији) и у Женевску конвенцију о регулисању сукоба закона код менице (члан 2).

¹³ Члан 95, став 1 Закона о меници.

¹⁴ Мирослав Милосављевић: *Пословно право за менаџере*, Факултет за правне и пословне студије, Нови Сад, 2012, стр. 196.

Менична нотификација је обавештење меничног повериоца, које је упућено регресним меничним дужницима, о подизању протеста.¹⁵

У Закону о меници предвиђено је да се принцип *locus regit actum* примењује на облике преузимања меничних обавеза, уз неколико (два) допунска правила.

Допунска правила огледају се у следећем: када наши држављани међусобно преузму меничне обавезе, а није испоштована форма која је предвиђена према праву земље у којој је менична обавеза преузета, али је примењена форма која је предвиђена у нашем праву, сматраће се да је обавеза меничних дужника преузета у пуноважној форми.

У Женевској конвенцији о меници из 1930. године није предвиђена примена допунских правила *locus regit actum*. У Конвенцији је предвиђена могућност да државе приликом њене ратификације могу да ставе резерву на примену Конвенције ради заштите свог јавног поретка.

У нашем Закону о меници и чеку из 1946. године утврђена су допунска правила *locus regit actum* уколико се ради о нашим држављанима који су међусобно преузели обавезу.¹⁶

Примена начела *locus regit actum* на облик преузимања меничне обавезе има још један изузетак. Тај изузетак се огледа у случају сукцесивно преузетих меничних обавеза. Наиме, све меничне обавезе, које су у низу меничних обавеза, имају правну снагу и обавезност коју преузимају на основу издате менице. Суштина је да, уколико меница није пуноважно издата по принципу *locus regit actum*, не може после тога бити конвалидирана.

Обавезе које су касније настале (после издавања менице) не извлаче правну снагу једна из друге.¹⁷

Можемо закључити да, према нашем Закону о меници, уколико меница у моменту издавања није пуноважна према принципу *locus regit actum*, касније преузете обавезе ће бити пуноважне ако према

¹⁵ Исто, стр. 197.

¹⁶ Члан 95, став 2, тачка 2 Закона о меници.

¹⁷ Тибор Вараци и други: *Међународно приватно право*, Службени гласник, Београд, 2008, стр. 432.

праву државе у којој је преузета каснија обавеза важе и каснија и ранија обавеза.

Права и обавезе код менице

Овде имамо две тачке везивања.

1. закон државе где је обавеза преузета; и
2. закон државе где је меница наплатива.

Закон државе у којој је преузета менична обавеза меродавно је за право и обавезе свих осталих меничних дужника.¹⁸ Поставља се питање: Шта се сматра местом преузимања обавезе? Одговор налазимо у Закону о меници, у коме је утврђено да је место преузимања обавезе тамо где је менични дужник потписао меницу.¹⁹

Закон државе у којој је меница наплатива меродаван је за права и обавезе главних меничних дужника, у које спадају, код трасиране менице: акцептант и издавалац код сопствене менице.

На основу *lex loci solutionis* утврђује се шта се мора учинити уколико меница буде украдена или изгубљена, те може ли се акцепт ограничити на део меничног износа или примити делимична исплата од стране имаоца менице.

Према начелу *lex loci solutionis* одређују се и рокови у којима се могу остварити регресни захтеви.

Закључак

Без обзира на то што у нашем и међународном праву не постоји дефиниција менице, првенствено из разлога што има више врста меница које имају своје посебне карактеристике и није могуће за све њих наћи заједнички именитељ који ће исказати њихове специфичности, она је ипак у правној теорији дефинисана.

¹⁸ Члан 97, став 2 Закона о меници.

¹⁹ Под меничним дужницима се подразумевају: трасант, индосант, авалисти и интервенијенти.

Дефинисана је као писмена исправа са својством хартије од вредности, којом се њен издавалац безусловно обавезује да исплати одређену суму новца (сопствена меница) или да исплату, по његовом налогу, учини треће лице означеном кориснику или лицу по његовој наредби, и то у одређено време и на одређеном месту (трасирана меница).

Меница садржи опште особине хартија од вредности и посебне особине подврсте хартије од вредности по наредби. Најзначајније опште особине су формалност, имовинско право, инкорпорација и преносивост (негоцијабилност), док се посебне особине огледају у томе да је меница облигационо-правна хартија од вредности, хартија од вредности по наредби на основу закона, апстрактна хартија од вредности, формална хартија од вредности и да је презентациона хартија од вредности.

Због тих особина менице наметнута је потреба да се прецизно утврди и меродавно право које ће се применити на ту хартију од вредности, и то почев од њеног издавања до реализације менице.

Проблем се усложњава ако знамо да постоји неколико правних система у којима се меница различито регулише. Та разлика је посебно видљива када се упореде англосаксонско и континентално право, при чему долазимо до сазнања да су те разлике значајне у одређивању активне и пасивне меничне способности, у погледу форме менице, те права и обавеза које проистичу из ње.

Разлике намећу потребу да се примене оне колизионе норме којима ће се регулисати сукоби закона код менице.

Пасивна менична способност, тј. способност издавања менице и преузимања меничних обавеза, различито се схвата у националним правима. У Женевској конвенцији о регулисању сукоба код менице утврђено је да се пасивна менична способност, тј. способност за издавање менице, утврђује према националном закону земље меничног дужника. Сматра се да је менични обвезник менично способан уколико је способан према *lex nationalis*, а уколико издавалац нема способност према *lex nationalis* тада се менична способност цени према праву *lex loci contractus*. Такво решење је предвиђено како би се меница одржала важећом. Због неједнаких решења у различитим правним системима одређивање националних закона правних лица у погледу издавања менице је још сложенији проблем.

Када су у питању форма и облици меничних радњи, општеприхваћено правило јесте да се они цене према праву државе у којој је радња предузета (*locus regit actum*), уз одговарајуће изузетке.

Уколико треба утврдити меродавно право када су у питању права и обавезе код менице, тада постоје две тачке везивања, и то закон државе где је меница наплатива (што се односи на главне меничне дужнике) и закон државе где је обавеза преузета (меродавно је за све остале меничне дужнике).

На крају можемо констатовати да је меница, која има функцију кредитног средства, функцију средства обезбеђења потраживања и функцију средства плаћања, веома значајно средство у робноновчаном промету и да поред тога што има више извора права, као што су национална права и међународне конвенције у којима су регулисана питања издавања менице, облика менице, меничних радњи и др., она није до краја и јединствено уређена. Таква различитост прописа доводи до проблема одређивања меродавног права код менице, те је неопходна даља активност на изради унификованих правила која ће јединствено примењивати сви они који желе да користе функције те хартије од вредности.

Литература

1. Бартош, Милан и други (1974), *Менично и чековно право*, Београд.
2. Варади, Тибор и други (2008), *Међународно приватно право*, Правни факултет у Београду, ЈП Службени гласник, Београд.
3. Васиљевић, Мирко (2006), *Трговинско право*, Центар за публикације Правног факултета у Београду.
4. Вилус, Јелена и други (2008), *Међународно привредно право*, Правни факултет, Нови Сад.
5. Јанковец, Ивица (1999), *Привредно право*, ЈП Службени лист, Београд.
6. Милосављевић, Мирослав (2012), *Пословно право за менаџере*, Факултет за правне и пословне студије, Нови Сад.
7. Рајчевић, Марко (2007), *Пословно право I*, Правни факултет у Бањој Луци.

GENERAL CHARACTERISTICS OF THE BILL WITH SPECIAL A VIEW TO DETERMINING APPLICABLE LAW

ABSTRACT: From its inception to the present day, the function bills were amended. First it was a means to exchange domestic currency for foreign money and thus were protected businessmen in unsafe ways by which they moved in the course of their duties. In the following period bill became tender and then credit funds. The buyer, who was not able to immediately pay the price of goods they have bought issuing the bill that became due and payable after a specified period of time, how the delayed settlement of its obligations for a few weeks or months. In fact the borrower was credited by the seller at a specified time. With the development of the trade bill became abstract Securities and losing touch with the main business, which is the basis for its issuance. During its development, changing the form of bill of exchange, the requirement that all of its elements are written in the same ink and the same handwriting, a "blank bill" that at the time of publication, the will of the issuer (drawer), does not contain all the elements of the bill of exchange and which was submitted bill creditor (payee) with the authority to later fill in accordance with an agreement reached with the creditor. Due to the characteristics of promissory notes it is important to accurately identify and examine the applicable law to be applied to this valuable paper, in order to avoid disputes that may arise in practice, starting from its issuance until its maturity date and billing. This paper analyzes the general characteristics of the bill and specifically examines the applicable law that are applied to this financial security is.

KEYWORDS: *securities, promissory note form, ability, applicable law.*